

Watervogeltellingen in Nederland

Nieuwsbrief seizoen 2018/2019, nr 1, september 2018

Nederland is bij uitstek een land van wetlands en watervogels. Met watervogeltellingen worden objectieve gegevens verzameld over aantallen, verspreiding en de veranderingen daarin. Het landelijke project vindt plaats in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring en wordt ondersteund door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landelijke coördinatie wordt verzorgd door Sovon Vogelonderzoek Nederland. De tellingen worden uitgevoerd door een groot aantal waarnemers van vogelwerkgroepen, behorende instanties, provincies en instituten. Er worden maandelijks tellingen uitgevoerd in monitoringgebieden (alle watervogelsoorten, in Rijkswateren en overige Vogelrichtlijnggebieden), pleisterplaatsen (ganzen en zwanen) en in januari de Midwintertelling.

Beste mensen,

Nijmegen, 31 augustus 2018

Het nieuwe watervogeltelseizoen is weer van start gegaan. Het is inmiddels al het 44e telseizoen en het 27e seizoen dat Sovon organiseert. Op zo'n lange reeks mogen jullie best trots zijn, want uiteindelijk zijn het jullie die het telwerk uitvoeren. Fijn dat jullie ook in het nieuwe seizoen weer van start (willen) gaan. We beginnen dit jaar op **15 september**. Op die dag vindt zowel een telling van alle monitoringgebieden en ganzen-en zwanengebieden in het binnenland plaats, als een integrale telling in het Waddengebied. Voor ganzen en zwanen is het een belangrijke telling voor Grauwe Gans, Brandgans, Canadese Gans, Nijlgans en Knobbelzwaan. Het tij op de 15^e komt met 109 cm iet te gek hoog en het tijdstip van 14:15u (in Harlingen) is voor de hele Waddenzee gunstig. Als deze nieuwsbrief op de mat valt of in de mailbox komt kan er direct geteld worden: de slaapplaatstelling van Wulp is dan reeds gestart. De voorkeursdatum is **8 september** maar er kan van 1 tot en met 15 september worden geteld. Zie daarvoor ook de bijdrage van Paul van Els.

Aan het begin van het vorige seizoen hebben we de online invoer geheel vernieuwd. Hopelijk zijn jullie inmiddels al helemaal gewend aan het systeem en vinden jullie het prettig werken. Wij proberen naar aanleiding van feedback van jullie het systeem steeds te verbeteren. Hetzelfde geldt voor Avimap. Ook daar wordt met enige regelmaat aan gewerkt om kleine puntjes te verbeteren die net het verschil kunnen maken waardoor het gemakkelijker werkt (naast kleine foutjes die soms worden opgemerkt). Jullie terugkoppeling is belangrijk dus blijf dat vooral doen. Bedenk dat deze systemen zijn gemaakt om het voor jullie het invoeren

gemakkelijker te maken. Avimap proberen? De nieuwste versie van Avimap kun je downloaden in de Google Play Store, meer info kun je hier vinden: sovon.nl/avimapwavo. Probeer het eens!

Bij de regiocoördinatoren (RC) zijn er enkele veranderingen opgetreden. Ton Cuijpers is na 25 jaar gestopt als vrijwillige RC. Dankzij hem is in die lange periode in Limburg een schitterende telreeks neergezet. Dankzij zijn niet aflatende enthousiasme en zijn inspanningen is er afgelopen 25 jaar vrijwel geen telling uitgevallen. Ton heel erg bedankt voor je inzet!

Helaas hebben we nog geen opvolger van Ton gevonden. Mocht iemand in Limburg zich geroepen voelen tot deze taak dan hoor ik dat heel graag. In Utrecht kunnen we wel een nieuwe RC verwelkomen, dat is André van Kleunen. André woont al flinke tijd in de provincie en is goed bekend in de vogelaarswereld. André succes! Op de achterzijde van deze nieuwsbrief vindt je een overzicht van alle RC's.

Nieuwe tellers zijn altijd welkom. We zoeken nog verschillende tellers, zowel voor ganzen en zwanen als voor de watervogeltellingen in een aantal prioritaire gebieden. Mochten jullie mensen kennen die willen gaan tellen laat hen dan kijkje nemen op portal.sovon.nl/portal/vacant/deel/1.

Een fijne telling!

Menno Hornman

Nederland (binnenland):

15 september selectie monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling

Nederland binnenland

13 okt monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
17 nov monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
15 dec monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
12 jan midwintertelling, monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
16 feb monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
16 mrt monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
13 apr monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
4 mei telling Brand- en Rotgans
11 mei selectie van monitoringgebieden
15 juni selectie van monitoringgebieden

Waddengebied:

15 september integrale Waddentelling (14.15 - HW 109)

Waddengebied (hoogwater - verhoging)

13 okt steekproeftelling, ganzen- en zwanentelling (13:16 - 116)
10 nov integrale Waddentelling (11:16 - 118)
15 dec steekproeftelling, ganzen- en zwanentelling (13:30 - 73)
12 jan integrale Waddentelling (12:44 - 77)
9 feb steekproeftelling, ganzen- en zwanentelling (12:20 - 85)
23 mrt (extra) integrale Waddentelling (11:45 - 89)
20 apr steekproeftelling, ganzen- en zwanentelling (12:35 - 89)
4 mei telling Brand- en Rotgans (11:45 - 82)
18 mei integrale Waddentelling (11:25 - 85)
22 juni steekproeftelling (14:35 - 104)

2018 / 2019

NB. Bij voorkeur niet van de teldatum afwijken, echter bij slecht weer of andere overmacht kunnen tellingen nog één dag voor tot twee dagen na de teldatum worden uitgevoerd.

Ganzen en zwanen: emengde berichten uit de arctische broedgebieden

Op basis van informatie van expeditie uit de broedgebieden verwachten we de komende maanden wisselende broedresultaten van de uit het noorden afkomstige ganzen en zwanen. Vooral Spitsbergen en Scandinavië hadden een warm voorjaar, terwijl het in Canada en Groenland een uitgesproken laat voorjaar (en koude zomer) was, met voor o.a. voor veel steltlopers een mislukt broedseizoen (zie <https://teampiersma.org/blog/>). In NW-Rusland wisselden koude en warme periodes elkaar af (mei en juni aan de koude kant, juli warm). Het eerder voorspelde goede broedseizoen voor de Kleine Rietgans op Spitsbergen kwam voor grote delen van de eilandengroep uit, behalve in het oosten, waar waarschijnlijk predatie door IJsberen plaatsvond (Kees Schreven/NIOO). In de Pechora Delta in Rusland vond het team van de Wildfowl en Wetlands Trust meer en grotere families van de Kleine Zwaan dan vorig jaar, en ze verwachten voor de komende winter dus ook een groter aantal jongen (K. Brides/WWT). Op het Russische eiland Kolguev leek het broedsucces van Brandganzen “normaal”, maar waren de jonge Kolganzen aan de kleine kant (H. Kruckenberg, G. Muskens e.a.). Zou het opnieuw een slecht broedseizoen voor deze soort worden? Op (Oost)-Taimyr was sprake van een gemiddelde lemmingsituatie, maar werden nestelende Kolganzen Rotganzen gepredeerd (T. Lameris/NIOZ). Het warme weer in Scandinavië, en de lemmingpiek in het voorjaar, leidde tot niet tot een heel goed seizoen voor de Zweedse Dwerggan-

zen: ten minste twee paar brachten in totaal 5 jongen groot (N. Liljebäck) en komen daarmee in oktober waarschijnlijk ook naar ons land (vorig jaar werden 2 jongen gezien). Opnieuw werden er zowel adulte als jonge vogels uit de afgelopen jaren door Zearend gepredeerd.

In Nederland zelf leek in ieder geval bij Grauwe Gans en Knobbelzwaan het aantal jonge vogels in veel gebieden beperkt, waarschijnlijk vanwege de koude start van het voorjaar. Leeftijdstellingen in de komende maanden zullen verder uitwijzen of deze voorlopige impressies kloppen, en welk effect ze hebben op de aantallen. We houden jullie op de hoogte. Groot aantal nieuw geringde vogels

Goed nieuws voor de ringaflezers: in de afgelopen zomer werden opnieuw een groot aantal vogels van pootringen en/of halsbanden voorzien. Alleen al op Kolguev werden 681 Brandganzen (daarvan 200 met zwarte halsband) en 191 Kolganzen (waaronder 32 met witte zenderhalsband) geringd. In de Pechora delta werden 50 nieuwe Kleine Zwanen met pootringen geringd. In de provincie Groningen is de Zwanenwerkgroep Groningen nog druk doende om de nieuwe lichte jonge vogels van kleurringen te voorzien. Zoals altijd kunnen meldingen van al deze vogels worden ingevoerd bij www.geese.org (Kleine Zwanen alleen direct aan de WWT in Slimbridge (colourmarkedswans@wwt.org.uk)).

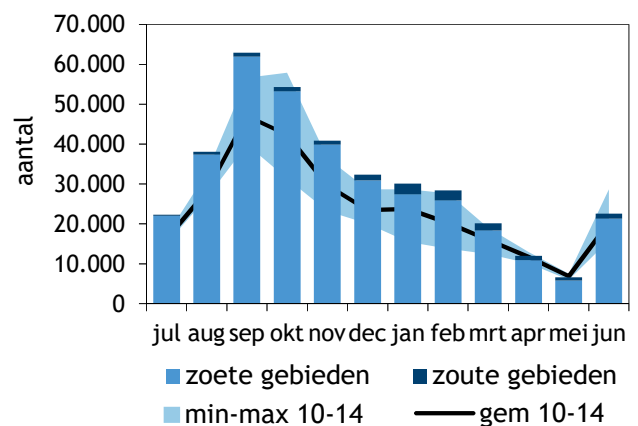
Kees Koffijberg

September dé maand voor de Krakeend

De Krakeend neemt nog steeds toe als broed- én als wintervogel in Nederland. In de legendarische Atlas van de Nederlandse Vogels, die met de Kraanvogels op de omslag, wordt in 1979-83 het aantal overwinteraars in ons land geschat op 3.000. Tegenwoordig piekt de soort in het najaar (sept-okt) met rond de 60.000 exemplaren. Concentraties worden dan gevonden in het rivierengebied, West-Nederland, de Delta, de Randmeren en Lauwersmeer. Zo zijn er recent 10.000 of meer doorgegeven uit het Haringvliet en de Biesbosch. De aantallen nemen na september en oktober geleidelijk af en opvallend is dat er in het voorjaar geen doortrekpiek wordt vastgesteld. Doortrek bij ons is er van vogels uit noordelijke en oostelijke regionen op weg naar overwinteringsgebieden vooral in Zuid-Frankrijk (van den Bremer *et al.* 2015). Onduidelijk is of deze vogels tijdens de voorjaarstrek een andere route volgen of snel doorvliegen naar de broedgebieden.

Trek en rui

Op de website trektellen.nl zien we een duidelijke doortrekpiek in juni en juli. Deze valt samen met de ruiperiode van de soort die bij mannetjes start eind juni en kan doorlopen tot eind september. De ruiperiode bij vrouwtjes loopt van half juli tot eind oktober. Tijdens de rui van de arm- en handpennen

Figuur 1. Krakeend. Seizoensverloop in 2015/16

kunnen de vogels ongeveer vier weken niet vliegen (Demongin 2016). Het is mogelijk dat vanaf juni al trek of verplaatsingen optreden van onze en vogels uit andere landen. Maar het is waarschijnlijker dat de piek in juni en juli ruitrek betreft dus van of naar de geschikte ruigebieden. Een aanwijzing daarvoor is dat bijna alle telposten met flinke aantallen gelegen zijn langs het IJsselmeer en Randmeren, gebieden die populair zijn bij ruiende vogels.

Nachttrekker?

Een nieuw fenomeen op trektellen.nl is het opnemen van vogelgeluiden bij nachttrek. De Smient en Koperwiek zijn bekende voorbeelden die je in het donker kunt horen. De Krakeend is een minder voor de hand liggende soort. Het aantal van de soort is bij deze nieuwe vorm van registreren nog niet hoog maar in het voorjaar zien we een duidelijke hoofdtrekperiode tussen begin maart en half mei. In het najaar ligt die

tussen half augustus en eind oktober. Dit past veel meer in de traditionele doortrekperiodes in voor- en najaar. Wellicht is het meer een nachtelijke trekker dan we tot nu toe vermoedden. Onze tellingen van watervogels en trekvogels samen met de nachtelijke registraties kunnen daar in de toekomst wellicht een nieuw licht op werpen.

Jan Schoppers

Slaapplaatsen: Lachstern, Zwarte Stern en Reuzenster

Hoewel het Sternslaapplaatsenseizoen nog volop bezig is, kunnen we wel al een aantal leuke dingen verklappen. Deze informatie is beschikbaar gekomen door de coördinatie van Jan van der Winden en de Werkgroep Sternonderzoek Kreupel in samenwerking met Sovon.

Voor Lachstern was het seizoen wat aan de magere kant. De aantallen op Balgzand (NH) kwamen dit jaar niet boven de 20 uit, wat ze in voorgaande jaren wel deden. Dit is geen aanwijzing dat de enige populatie van Noordwest-Europa, die in Neufelder Koog in Duitsland, afneemt, want het aantal broedparen is de laatste jaren stabiel tot licht toenemend. Het is eerder waarschijnlijker dat er vogels zijn gemist. De slaapplaats in de Dollard, waar Groningse doortrekkers slapen, is ongeteld gebleven.

Voor Zwarte Stern zijn de aantallen vergelijkbaar met die van vorig jaar, ondanks het feit dat het een goed spieringjaar is. Wel is de verdeling van Zwarte Sterns over de verschillende slaapplaatsen heel anders dan het voorgaande jaar. Waar in voorgaande jaren de aantallen op het nieuwe vogeleiland de Kreupel (NH) erg hoog waren, hebben de Zwarte Sterns om onduidelijke redenen besloten om vroeg in het telseizoen terug te keren naar hun oude bolwerk bij Balgzand (NH), waar 10.000 exemplaren opdoken! Later verhuisden deze vogels alsnog naar de Kreupel. Ook de nieuwste bijdrage aan het Nederlandse landoppervlak, de Marker Wadden (FL), was behoorlijk in trek, met een maximum van 9000 eind juli.

De eerste Reuzensterntelling is natuurlijk pas net achter de rug, maar er duiken toch al een aantal interessante patronen op. Veel tellers hebben ongewone omstandigheden doorgegeven op verschillende slaapplaatsen wat mogelijk heeft geresulteerd in een herverdeling van Reuzensterms. De Steile Bank (Fr) was relatief laag bezet (32 bij 1e telling, 50 bij de 2e). Paesens (Fr) als de Makkumer Noordwaard (Fr) zaten toen juist boven het meerjarig gemiddelde.

Aankomende Wulpentelling

De eerstvolgende slaapplaattelling is die van de Wulp. De voorkeursdatum voor deze telling is 8 september, maar tellen kan van 1 tot en met 15 september. Zonsondergang is op de voorkeursdatum om 20:11u en het wordt aangeraden om een uurtje van tevoren te beginnen met tellen, zeker als je een

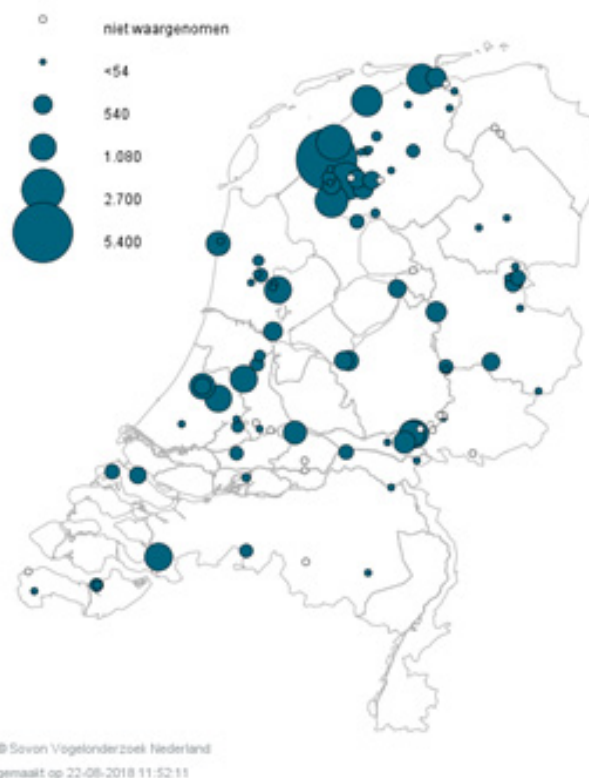

Fig. 2. Seizoensmaxima Wulpen van het telseizoen 2017-18.

plek voor het eerst telt. Wulpen kunnen vaak erg laat nog invallen, dus het is aan te raden om tot het donker door te tellen. Vorig seizoen waren de hoogste aantallen Wulpen te vinden rond het Friese IJsselmeer. Friesland en het Groene Hart sprongen eruit als goed getelde gebieden maar dit zijn niet de enige plekken die grote aantallen Wulpen kunnen herbergen. Gebieden waar de teldekking niet volledig is, zijn bijvoorbeeld Zeeland en de Groningse Waddenkust, maar ook de Kop van Noord-Holland en delen van het Rivierengebied. Als je hier wil tellen of als je iemand kent die hier kan tellen, dan zou dat zeer waardevol zijn!

Paul van Els

Wadden: extra aandacht voor (juvenile) Drieteenstrandlopers gevraagd!

Velen zullen inmiddels weten dat de Drieteenstrandloper in Groenland geen goed broedseizoen heeft beleefd. Nadat 'drieteenonderzoeker' Jeroen Reneerkens er een blog over publiceerde op de site van Team Piersma (teampiersma.org/blog/) werd het door veel media opgepikt.

Toen Reneerkens dit jaar voor de 13e keer op rij richting Groenland vloog om de broedprestaties van Drieteenstrandlopers te onderzoeken bleek bij aankomst op Groenland de hele toendra nog wit van de sneeuw te zijn. Dit had alles te maken met de vele sneeuw die nog laat in het seizoen was gevallen (april-mei), toen het nog vroer langs de oostkust van Groenland. Normaal begint de sneeuw er begin juni te smelten, maar door de grote hoeveelheid sneeuw die recent nog was gevallen ging dat nu veel langer duren. Zo lang zelfs dat het onderzoeksgebied halverwege juli nog voor 80% bedekt was met sneeuw. Waar sneeuw ligt, zijn geen insecten. Niet alleen zorgde de sneeuw en het ontbreken van insecten ervoor dat de Drieteenstrandlopers niet konden broeden, ook stelde het de adulte vogels niet in staat op te vetten na hun reis naar Groenland. Doorvliegen naar andere potentiële broedplekken of terug vliegen, wordt lastig als je je vetreserves al ruimschoots hebt aangesproken. Bij het Groenlandse onderzoeksstation in Zackenberg ving Reneerkens samen met zijn Deense collega Jannik Hansen (Aarhus University) nog 31 Drieteenstrandlopers, 23 Steenlopers en 12 Kanoeten, die alle een zeer laag gewicht en geen

vetreserves meer hadden. Toen eind juli een klein deel van de toendra bij Zackenberg sneeuwvrij was, zijn alsnog enkele Drieteenstrandlopers overgegaan tot broeden, maar dit is hooguit een 5% van wat er normaliter aan broedparen zat. Ook op andere plekken in het Arctische gebied (Alaska, Canada, oostpunt Rusland) wordt gesproken over een koud en laat voorjaar.

Vanwege deze uitzonderlijke omstandigheden is Jeroen Reneerkens gebaat bij goede gegevens over leeftijdssamenstelling in groepen Drieteenstrandlopers. Bij de komende integrale september telling zijn jonge Drieteenstrandlopers nog goed van adulte te onderscheiden. Mocht de telling je toestaan het juvenielenpercentage in een groep vast te stellen, doe dat dan en noteer het volgende: (a) de totale groepsgrootte, (b) het aantal als jonge vogel geïdentificeerde individuen en (c) het aantal adulten. Stuur deze gegevens, voorzien van je naam en exacte locatie (liefst coördinaten), naar Jeroen Reneerkens (j.w.h.reneerkens@rug.nl). Op de website van Sovon staat voor het bepalen van juvenielenpercentages zowel een korte samenvatting van Jeroen met instructies, inclusief veel gemaakte fouten, en een uitgebreidere handleiding beschikbaar (in Engels) met instructieve plaatjes. Kijk daarvoor op het nieuwsbericht over de Drieteenstrandlopers: sovon.nl/nl/actueel/nieuws/mislukt-broedseizoen-drieteenstrandloper

Romke Kleefstra

Watervogeltellingen	Menno Hornman (menno.hornman@sovon.nl)
• projectcoördinatie	Michel Klemann (michel.klemann@sovon.nl)
• formulieren etc.	(Alle coördinatoren zijn telefonisch te bereiken via 024-7 410 410)

Coördinatie Slaapplaatstellingen: Paul van Els (paul.vanels@sovon.nl)

Regiocoördinatoren

(ZO) Zoute Delta	Mervyn Roos (06-12 21 81 34, mervyn.roos@rws.nl)
(NH) Noord-Holland	Roy Slaterus (024-7 410 410, roy.slaterus@sovon.nl)
(ZH) Zuid-Holland	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(ZL) Zeeland	Jan-Willem Vergeer (024 7 410 410, jan-willem.vergeer@sovon.nl)
(FR) Friesland	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(GR) Groningen	Kees Koffijberg (024-7 410 410, kees.koffijberg@t-online.de); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(DR) Drenthe	Harold Steendam (0592-273845, harold_steendam@hotmail.com)
(FL) Flevoland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(OV) Overijssel	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(GL) Gelderland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(UT) Utrecht	André van Kleunen (024-7 410 410, andre.vankleunen@sovon.nl)
(NB) Noord-Brabant	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(Li) Limburg	Vacant (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)
(WG) Waddengebied	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl)
(RG) Grote Rivieren	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)

Informatie over coördinatie in (IJ) IJsselmeergebied, (RM) Randmeren, (BR) Beneden Rivieren, (NZ) Noordzee via Sovon Menno Hornman (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)

Deze nieuwsbrief wordt toegezonden aan tellers en/of coördinatoren. De resultaten van de komende telling a.u.b. zo spoedig mogelijk naar Sovon Vogelonderzoek Nederland, Antwoordnummer 98189, 6500 VA Nijmegen sturen. Vergeet niet de gebiedscodes in te vullen. Een postzegel is niet nodig!!

Nb! In deze nieuwsbrieven genoemde aantallen zijn voorlopig en vaak nog onvolledig! Ze zijn dus niet geschikt voor verder gebruik.